

TABIATNI MUHOFAZA QILISH BORASIDA EKALOGIK TA'LIM - TARBIYANING YO'LLARI.

Tursunova Muslima Xusamjon qizi

Rasulova Oynura Olimjon qizi

(tursunovamuslima77@gmail.com) (ismoilrasulov53@gmail.com)

*Andijon davlat pedagogika instituti Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo'nalishi 2-
bosqich talabalari.*

Annotatsiya: Tabiatning ekologik barqarorligi, turg'unligi va uning tabiiy qonunlarining buzilishiga tabiatning kelajakdagi ekologik holati qanday bo'lishini oldindan ko'ra bilmaslik, sabab bo'ldi. Buning negizida ekologik ta'lim-tarbiya yetishmovchiligi turibdi. Ekologik ta'lim-tarbiya - tabiat va jamiyat 'rtasidagi doimiy birlik, tabiiy qonuniyatlarni o'rganish.

Аннотасия: Причиной экологической устойчивости, застоя и нарушения ее естественный законов была невозможность предвидеть, каким будет будущее экологическое состояние природы. Экологическое образование является основой этого. Экологическое образование - это постоянное единение природы и общества, изучение законов природы.

Annatation: The reason for the ecological stability, stagnation and violation of its natural laws was the inability to foresee what the future ecological state of nature would be. Environmental edication is the basis of this. Ecological edication is the constant unity between nature and society, the study of natural laws.

Kalit sózlar: Ekologiya, tabiat, ekologik jamiyat, tabiat qonunlari, akademik qobiliyat, ekologik ta'lim, ekologik asos va asoslar.

Ключевые слова: Экология, природа, экологические знания, общество, законы природы, академическая способность, экологическое образование, экологический фонд и фонды.

Keywords: Ecology, nature, ecological knowledge, society, laws of nature, academic ability, ecological education, ecological fund and foundations.

Insoniyat jamiyatning yuksak darajada rivojlanishi fan-texnika asosida qurilgan sanoat tarmoqlarini yuzaga keltirdi. Suv inshootlari, yangi-yangi shahar-qishloqlarning bunyod etilishi inson bilan tabiat o'rtasidagi yangi munosabatlarni vujudga keltirdi. Inson tabiatning tabiiy rivojlanish qonunlari va uning bir butun yaxlitligi, turg'unligini buzdi. Tabiat va uning asosiy elementlari bo'lmish suv, tuproq, havoni zaharlaydi. O'simlik va hayvonlar vakillarini qirdi, ularning sonini kamaytirdi. Natijada million - million yillar davomida turg'un bo'lgan tabiiy holat buzildi. Tabiatning ekologik barqarorligi, turg'unligi va uning tabiiy qonunlarining buzilishiga tabiatning kelajakdagi ekologik holati qanday bo'lishini oldindan ko'ra bilmaslik sabab bo'ldi.

Ekologik bilim - bu tirik tabiat tuzilishi, rivojlanishi, o'zgarishi, yer yuzidagi tirik jonzorlar holati, ularning bir-birlari va atrof-muhit o'rtasida bo'lib turadigan munosabatlari, tabiiy boyliklarining son va sifati, hajmi, xillarini hamda ularni saqlash va tejamkorlik bilan foydalanish yo'llarini o'lashtirishdan iboratdir.

Fan-texnika rivojlanishining tabiatga salbiy ta'siri, yer yuzida ko'p mavjudodlarning yo'qolib ketishiga olib kelayotgan turli ofatlar, ziddiyatlar muhim ekologik muommolarni kun tartibiga qo'ydi.

Hozirgi kunda yer yuzida inson qo'li yetmagan tabiatning biror-bir burchagi qolmadi. Faqat tropik o'rmonlar, yuqori tog'li tumanlar, Arktika, Antarktika, kichik-kichik maydonlarga inson qadami yetmagan bo'lishi mumkin.

Bir necha million yillar davomida bunyod bo'lgan koinotning tabiiy ko'rinishi, keyingi 10-15 yil ichida juda og'ir holatga tushdi, havo buzildi. Jumladan, tuproq zaharli moddalar bilan jarohatlandi, suvlar turli moddalar bilan ifloslandi va hakazo. Bu holatlar inson salomatligiga salbiy ta'sir qila boshladi. Eng avvalo, bollar, onalar, keksalar sog'lig'iga og'ir tasir qilib, yangi-yangi kasalliklar kelib chiqmoqda.

1) Tarbiyachi, ekologik-metodist, «ekologik-pedagog», «ekologik-instruktor»larni pedagogika oliygohlari;

2) Ekologik, «ekolog-injener», «ekolog-texnolog», «ekolog-avtotransport xizmatchisi», «ekolog-agroximik» kabi mutaxassislarni O'zMU, ToshAU, SamGU, ToshDPU kabilar tayyorlashi mumkin. Bunday mutaxassislar bog'chalar, maktablar, litsey, kollejlari, oliygohlar, ilmiy-tekshirish institutlari, katta-katta og'ir va yengil sanoat korxonalarida xizmat qilishi mumkin.

Kelajakda yetishib chiqadigan turli sohadagi ekologlar zamonaviy fanlardan ma'lumot oladilar, fan-texnika yutuqlari bilan tanishadilar. Bog'cha, maktab, korxonalarda ishlab chiqarish tajribasini o'tib, o'zlarining amaliy qobiliyatlarini oshiradilar. Yuqori darajali yosh mutaxassislar bo'lib, tabiat va jamiyat qonunlarini mukammal o'rganib, ularni hayotga tatbiq etib, atrof-muhit muhofazasini ijobiy hal etib, go'zal va ko'rkam tabiat, undagi zilol suv, musaffo havo, toza, tabarruk tuproq, rang-barang o'simlik olami va boy hayvonot dunyosi, bitmas-tuganm as yer usti va yer osti boyliklarni kelajak avlodlarga qoldirishga xizmat qiladilar. Xo'jaliklarning ijtimoiy iqtisodiy va ekologik turg'u n holda rivojlanishiga asos yaratadilar.

Dunyoning turli joylarida vujudga kelayotgan og'ir ekologik holatlar, masalan, Afrika, Janubiy Amerika, Ovro'pa, Sibir o'rmonlarining kamayib ketishi, dengizlarning ifloslanishi, Orol qurishi, atmosferaning zaharlanishi va azon teshiklarining hosil bo'lishi, qishloq xo'jalik yerlari eroziyasi, tuproq tarkibida kimyoviy zaharli moddalarning haddan tashqari ortiqligi, oqova ichimlik suvlari tarkibining buzilishi va oqibatda insonlar sog'lig'iga salbiy ta'siri, atrof-muhit muhofazasiga oid ekologik ta'lim-tarbiyaning ilmiy asoslangan reja va dastur asosida olib borish kerakligini kun tartibiga qo'ydi. Bunday dasturlar YUNESKO, YUNEPolar tomonidan bundan 30 yillar avval keng va har tomonlama ishlab chiqilgan. Ekologik ma'lumot, ta'lim-tarbiyaning tub ma'nosi - bu tabiat, bizni o'rab turgan borliqqa nisbatan hurmat, uning yashil nabototlari, harakatdagi jonivorlar, oqayotgan zilol suv, tanimizga kirayotgan havo, ona-yerga nisbatan e'tibordan iborat. Tabiatni sevgan insonlar, uning har bir qarich yerida

bo'layotgan ijobiy va salbiy o'zgarishlarni sezadi, kuzatadi, tabiatga yordam beradi, ya'ni, yiqilgan butani tiklaydi, kasal hayvonni davolavdi. iflos suvni tozalashga harakat qilarli yong'inni o'chiradi va hokazo. Insonning bunday ijobiy harakatlari uning koinotdagi o'rni va shu yerni muhofaza qilishga qobilligidir. Hozirgi kunda xo'jalikning turli sohalarini rivojlantirish bilan bir qatorda atrof-muhit muhofazasi va tabiiy boyliklardan tejamkorlik bilan foydalanishga oid chuqur bilimli, ekologik ma'lumotga ega yoshlarni o'rta va oliy bilim dargohlarida tayyorlash va tarbiyalash vaqti keldi.

Ekologik ta'lim-tarbiyaning asosiy vazifa va maqsadlari insonni tabiat bilan va unda sodir bo'layotgan voqealiklar bilan qiziqtirish, inson, tabiat o'rtasidagi muammolarning kelib chiqish sabablarini aniqlash, yechish yo'llari, chora-tadbirlarini topish yetarli ekologik bilimlarga ega bo'lgan holda atrof-muhit muhofazasini amalga oshirishdir. Ekologik ta'lim-tarbiyaning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Jamiyat va tabiatning rivojlanish qonunlari; ular o'rtasidagi munosabatlarni chuqur o'rgatish va zamonaviy fikrlay oladigan shaxsni tayyorlash;

2. Ijtimoiy-iqtisodiy rejalashtirish va ishlab chiqarish kuchlarini yo'naltirishda turli tabiiy hududlarning ekologik holatini biladigan va kelajakning ekologik rejasini tuzadigan avlodni tarbiyalash;

3. Har bir inson, jamiyat va jamiyat ichidagi turli guruhlar, toifalar, sinflarning o'zlari yashab turgan tabiat, uning boyliklarini saqlashga xizmat qiladigan yoshlarni yetishtirish;

4. Jamiyat a'zolariga o'zlarining ijtimoiy, madaniy, diniy qarashlari va urf-odatlarini rivojlantirishda yashab turgan joy, vodiy, adirlar, tog'larning go'zalligi, ularning inson hayoti va salomatligidagi ahamiyatini tushuntirish, yosh avlodda tabiatga nisbatan mehr-muhabbat uyg'otish ishlarini olib borish.

Yuqoridagi vazifalarni amalga oshirishda bog'cha tarbiyachilari, maktab va o'quv yurtlari o'qituvchilari, turli o'yinlar, kinofilmlar orqali tabiiy va ijtimoiy fanlarni o'tishda o'zlari yashab turgan joydagi tabiiy voqelik va ekologik holatlarga bog'lab, ta'lim-tarbiya ishlarini olib borishi hamda darslar o'tishi kerak.

Shunday ishlar amalga oshirilganda har bir bog'cha bolasi, qmaktab o'quvchisi va talabalar o'simlikning qurishi, qushning ucholmasligi, adir yoki to'qayning yonishi, suvning befoyda oqishiga befarq bo'lmaydi. Tabiat, uning jonzotlariga, o'zi ichadigan suvga nisbatan joni achishadi, ahvolni yaxshilash uchun ichki intilish tuyg'usi vujudga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Алимов Т. А. Рафиқов А. Экологик хатолик сабо^ари. -Т.: 1991.
2. Абалкин И. Л. Страхования экологических рисков. - М.: 1998.
3. Акимов Т. А., Хаскин В. В. Экология. - М.: 1998.
4. Афанасьев Б. А. Мониторинг и методы-контроля окружающе среды.-М.: 1998.
5. Бенов С. В. и др. Охрана окружающей среды. - М.: 1991.